

Mehrin Hikmetleri ve Maslahatları*

Ayşe Betül Algülaysebetulalgul@karabuk.edu.tr / aysebetulalgul@ogr.erbakan.edu.trDoktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Hukuku Anabilim Dalı
Arş. Gör. Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı<https://ror.org/04wy7gp54>**Ömer Faruk Habergetiren**ofhabergetiren@karabuk.edu.tr

Prof. Dr. Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı

<https://ror.org/04wy7gp54>

Öz

İslam'da kadının en temel mali haklarından biri olan mehir, günümüzde yeterli hassasiyetle ele alınmamaktadır. Bu durumun sebeplerinden biri, mehirin sağlayabileceği maslahatların yeterince bilinmemesidir. Oysa onun özellikle kadına sunduğu faydalar göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Bu maslahatların daha iyi anlaşılması, mehirin talep edilme ve işlerlik kazanma oranını artırabilir. Mehir, evliliğin önemli maddi sorumluluklar gerektirdiğini erkeğe en baştan göstererek, onun bu bilinçle hareket etmesine yardımcı olur. Gönül hoşluğu ile ödenmesi emredilen mehir, bir yandan Allah katında kadının değerine işaret ederken, diğer yandan seve seve ödeyen kocanın eşine verdiği kıymeti de gösterir. Kadın, evlilik hazırlıkları için maddi desteğe ihtiyaç duyduğunda, mehir bu ihtiyacı karşılayabilir. Ayrıca o, başka geliri olmayan kadın için ekonomik güvence sağladığı gibi, maddi sıkıntısı olmayanlar için de hakkını teslim alma ve eşinin sorumluluk bilincini gözlemleme açısından psikolojik bir itminan kaynağıdır. Mehir, keyfi boşamaların önüne geçebildiği gibi, boşanma sürecinde kadının maddi mağduriyetini de hafifletir. Onun en önemli işlevlerinden biri, boşanma sonrası ekonomik güvence sunarak, ayrılığın yol açtığı sıkıntıların daha da ağırlaşmasını önlemektir. Mehir miktarının yüksek veya düşük olması farklı maslahatlar içerir. Miktarın imkân nispetinde yüksek tutulması, mehirden elde edilebilecek maslahatları azami düzeye çıkarır. Ancak, Hz. Peygamber'in dindarlığın esas alınması yönündeki tavsiyesi de dikkate alınarak, mehir miktarının evlilik kararında belirleyici kriter olmaması, bireylerin kendi şartlarına uygun bir miktar belirlemesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Aile Hukuku, Mehir, Hikmet, Maslahat.

The Wisdom and Benefits of Dower

Abstract

Dower, (mahr) which is one of the most essential financial rights of women in Islam, is not handled with sufficient sensitivity today. One of the reasons for this situation is that the benefits mahr can provide are not sufficiently known. However, the benefits it offers, especially to women, are too significant to be ignored. A better understanding of these benefits can increase the rate of demanding and operationalising the mahr. By showing the man from the beginning that marriage requires significant financial responsibilities, the mahr helps him act with this awareness. The payment of the dower, which is ordered to be paid willingly, can indicate the woman's value in the sight of Allah, and it can also show the value that the husband who pays it willingly places on his wife. When a woman needs financial support for marriage preparations, the dower can fulfil this need. In addition, it provides economic security for women with no other income. For those who do not have financial problems, it is a source of psychological reassurance in recognising their rights and observing their husband's sense of responsibility. It can prevent arbitrary divorces and alleviate the financial suffering of the woman during the divorce process. One of its most important functions is to avoid the aggravation of the problems caused by separation by providing economic security after divorce. Whether the amount of dower is high or low has different benefits. Keeping the amount as high as possible maximises the benefits that can be obtained from the dower. However, considering the Prophet's recommendation that piety should be taken as a basis, it can be said that the amount of dower should not be the determining criterion, and individuals should determine an amount suitable for their conditions.

Keywords: Fiqh, Family Law, Dower, Wisdom of Dower, Public Interest (Maslahah).

Atf Bilgisi/Citation

Algül, Ayşe Betül – Habergetiren, Ömer Faruk. "Mehrin Hikmetleri ve Maslahatları". *BALAGH - Journal of Islamic and Humanities Studies* 5/2 (Aralık2025), 16-40.

* Bu makale Hz. Peygamber Dönemi'nde Mehir Uygulamaları ve Mehrin Hikmetleri başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde Allah'ın her şeyi nizamlı bir bütünün parçası olarak hikmetle yarattığı, hiçbir şeyin boş ve amaçsız yaratılmadığı ifade edilmiştir.¹ Her şeyin hikmetli olmasından hareketle insanın yükümlü tutulduğu hükümlerin de belli hikmetlere mebni olduğu söylenebilir. Bu açıdan, mehir emrinde birtakım hikmetlerin mevcudiyeti izahtan varestedir. İslam'ın, hükümleri kıyamete kadar geçerli, evrensel bir din olmasından hareketle, İslam'ın bir hükmü olan mehirin de her çağa ve coğrafyaya bakan hikmetlerinin olduğu sonucuna ulaşılabilir. Nitekim farklı din, kültür ve coğrafyalarda farklı isimler altında erkek tarafından kız tarafına ödeme yapılması şeklindeki uygulamanın varlığı² bu hikmetlerin sosyal yansıması olarak yorumlanabilir. Bir hükmün hikmetlerinin, sağladığı maslahatların bilinmesi, o hükme imtisali kolaylaştırmada bir etkindir. Bu açıdan mehirin içerdiği hikmetlerin tespitinin, bilinç düzeyinin yükselmesine ve mehir emrine imtisal oranının artmasına etki edeceği söylenebilir.

Mehir, kesin emirlerle sabit olup işlevsel bir yapıya sahip olmasına rağmen günümüzde ihmal edilmektedir.³ Ülkemizde mehir, Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) yer almaması nedeniyle resmi nikahta adı geçmeyen, hukukî yaptırımdan yoksun, genellikle dini nikah esnasında “adet yerini bulsun” kabilinden dile getirilen bir söylem olmaktan öteye geçememektedir.⁴ Bir araştırmaya göre dini nikah kıyılırken tesmiye edilme oranı %90 olan mehirin ödenme oranı %30 civarındadır.⁵ Bu durum dini nikah kıyan şahısların hatırlatmasıyla⁶ mehir miktarının belirlendiği ancak ödenmesine gereken önemin verilmediği göstermektedir.

Mehir genellikle nikah sonrası, evlilik süresince veya boşanmanın ardından ödenmektedir. Ancak vakti geldiğinde “gönül hoşluğuyla verilmesi gereken” mehir ihmal edilmekte, hatta hatırlanmamaktadır.⁷ Bazen yapılan masraflar mehir yerine sayılabilmekte, muaccel ödendiği durumlarda kimi zaman koca evlilik sürecinde çeşitli

¹ el-Enbiyâ 21/16; ed-Duhân 44/38.

² Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Akgündüz, “Başlık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/131; Ayşe Betül Algül, “Semavi Dinlerde Mehir”, *I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, ed. Mustafa Yiğitoğlu (I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi, Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları, 2018), 114-124; Mehmet Âkif Aydın, “Mehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/389; Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974), 273; Aitmatov Kariev, “Kırgız Örf-Âdetindeki Kalın Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Analizi (18-19. yy)”, *Dergiabant* 9/2 (2021), 748-765; Orhan Türkdoğan, “Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* (I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1976), 4/316-320; Mairihaba Wufuer, “On Uighur Wedding Traditions and Change Uygur Düğün Gelenekleri ve Değişimi Üzerine”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)* 5/9 (2019), 169-191; Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil) (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi - Yeni Yaşam Yayınları, 2002), Yar.29:16-27, 34:11-12.

³ Hatice Budak - Seda Nur Arslantaş, “Kadınların İslam Aile Hukukunda Mehir Hakkına Bakış Açılı ve Tecrübeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 29 (2022), 60; Saliha Okur Gümrükçüoğlu, “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/4 (2003), 223; Mehmet Şahin, *Rasulullah Döneminde Mehir* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1996), 61; Mehmet Ali Yargı, “Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006), 268.

⁴ Seda İrem Çakırca, “Mehir Sözleşmesinin Hukuki Niteliği”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9/121-122 (2014), 100.

⁵ Okur Gümrükçüoğlu, “Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı”, 234-235,238.

⁶ Ayşe Nur Kılınç - Ahmet Kılınç, “Mehrin Türk Pozitif Hukuku Açısından Yeniden Değerlendirilmesi Gerekliği”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/1 (2019), 108.

⁷ Okur Gümrükçüoğlu, “Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı”, 223,240.

sebeplerle mehrin tamamı veya bir kısmını geri alabilmektedir.⁸ Kadının bu hakkı, ülkemizde kanunî yaptırımdan yoksun olmasının da etkisiyle, kısmen ya da tamamen gasp edilebilmektedir. Boşanma esnasında mehrini talep eden kadın, mehir senedi gibi geçerli bir belgesi olmadığında doğrudan kocanın vicdanına terk edilmektedir.

Günümüzde, mehir almayı uygun görmeyen, evleneceği kişiden maddi talepte bulunmayı onur kırıcı bulup kendine değer biçmek olarak algılayan bir yaklaşım da söz konusudur.⁹ Özellikle başlık parasıyla karıştırılmasının da etkisiyle nikah akdi bir satış sözleşmesine, mehir bedele benzetilmekte, bu yaklaşımda kadın mebi' (satışa konu olan mal) olarak algılanmaktadır.¹⁰

Mehirle alakalı bir diğer husus ise miras paylaşımıyla ilgisidir. İslam hukuk sistemi bütüncül bir yapıya sahiptir. Kadına çoğu durumda erkeğin yarı hissesinin verilmesi, mehirden bağımsız düşünülmemelidir. Günümüzde kadınların miras payının erkeklerin yarısı kadar olmasının tartışmalara yol açmasında mehir haklarının gereğince uygulanmamasının payı yadsınamaz. Mehir hakkı korunup kadınlar bu haklarını tam olarak aldığında, mirasta eşit pay talebi kendiliğinden azalacaktır. Zira mirasta kadın aleyhine bir eşitsizlik olduğu iddia edildiğinde, benzer bir durumun mehirde erkek için de geçerli olduğu söylenebilir.

Mehir, dinî bir zorunluluk olup toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmesine rağmen uygulamada aksaklıklar görülmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, mehir konusundaki bilgi ve bilinç eksikliğidir.¹¹ Yapılan araştırmalara göre, kadınların %73¹² ila %84'ü¹³ nikâh akdinden önce mehirden haberdar olmakla birlikte, ortalama %15-20'lik bir kesim bu hakkın varlığından bile habersizdir. Bu durum, mehrin bilinirliğinin yüksek olmasına rağmen, konuya dair bilgisizliğin de kayda değer seviyede olduğunu göstermektedir. Nitekim, mehri bilen kadınların dahi bu konudaki bilgilerinin yüzeysel olduğu ve İslam hukukunun mehre ilişkin hükümleri konusunda yeterli bilgi düzeyine ulaşamadıkları tespit edilmiştir.¹⁴

Mehir konusunda bilgi ve bilinç arasında bir ayrım yapılabilir. Bilgi, mehir miktarı, ödeme şekli ve zamanı gibi şekil şartlarını kapsarken; bilinç, mehrin neden ödenmesi gerektiğine dair farkındalığı ifade eder. Bu bağlamda, mehir bilinci ile şekil şartlarını hiyerarşik olarak değerlendirecek olursak, bilincin bilgiye, “neden”in “nasıl”a öncelenmesi gerektiği söylenebilir. Zira nasıl sorusuna verilen cevabın muhatapta beklenen karşılığı bulabilmesi, neden sorusuna tatmin edici bir cevabın verilmesine bağlıdır. Muhatabın, ödemeye veya almaya ikna olmadan, ödeme şekliyle ilgilenmesi düşük bir ihtimaldir. Nitekim mehre dair çalışmaların çoğunun, giriş bölümünde “mehrin hikmetleri” konusuna yer vermesi¹⁵ de bu görüşü desteklemektedir.

⁸ Budak - Arslantaş, “Kadınların Mehir Hakkına Bakış Açıları”, 60.

⁹ Asifa Quraishi-Landes, “A Meditation on Mahr, Modernity and Muslim Marriage Contract Law”, *Feminism, Law and Religion*, ed. Marie Failing vd. (U.S.A: Ashgate Publishing, 2013), 173..

¹⁰ Halil Cin, “İslam Hukukunda Mehir”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29/1-2 (1972), 219.

¹¹ Benzer görüş için bkz. Budak - Arslantaş, “Kadınların Mehir Hakkına Bakış Açıları”, 65; Okur Gümrükçüoğlu, “Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı”, 223.

¹² Budak - Arslantaş, “Kadınların Mehir Hakkına Bakış Açıları”, 50.

¹³ Okur Gümrükçüoğlu, “Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı”, 223, 235, 251-252; Yargı, “Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, 265-269.

¹⁴ Budak - Arslantaş, “Kadınların Mehir Hakkına Bakış Açıları”, 51.

¹⁵ Örnek olması açısından birkaç tanesi zikredilebilir; “Mehir”, *el-Mevsûatü'l-fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye* (Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâfi ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 2000), 39/152-153; Şahin, *Rasulullah Döneminde Mehir*, 27; Mahmud

İslam hukuku literatüründe genel anlamda hikmet-i teşri, özel anlamda tek tek bazı hükümlerin hikmetine dair çalışmalar yanında mehrin ahkâmına dair eserler mevcut olmakla birlikte, hikmetlerini derinlemesine inceleyen müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konu daha çok mehir ahkâmını ele alan çalışmaların giriş kısımlarında ve birkaç sayfayı geçmeyecek şekilde ele alınmıştır.

Çalışmamızda, uygulamadaki aksaklıkların giderilmesine katkı sağlamak amacıyla, mehrin neden alınması ve ödenmesi gerektiği, hikmet ve maslahatları çerçevesinde işlenmektedir. Kadın, mehrin sağlayacağı faydalara dair bilinç sahibi olmadığında, onu önemsemeyip sembolik taleplerle Allah'ın emrini yerine getirirse de mehrin sunduğu maslahatların büyük bir kısmından mahrum kalmaktadır. Kadınların bu konuda bilinçlendirilmesi, mehrin uygulanmasına doğrudan etki edecek bir unsur olup, mehrin gündemde tutulmasında en önemli faktörlerden biridir. Bu nedenle çalışmada ağırlıklı olarak kadınların mehir yoluyla ulaşabilecekleri maslahatlar üzerinde durulmuştur.

1. Mehrin Sağladığı Maslahatlar

Fıkıh terimi olarak maslahat; bireysel-toplumsal, ruhi-bedeni ve dünyevi-uhrevi faydaların temin, zararların izale edilmesi olarak tanımlanır.¹⁶ Mehr bu açılardan incelendiğinde, fayda temin etme ve zararları giderme noktasında maslahatlar içerdiği görülür. Zira onun hem birey olarak kadına hem aile kurumuna yaptığı katkılar vesilesiyle topluma bakan faydaları yanında kadına psikolojik rahatlık ve özgüven kazandırma noktasında psikolojik faydaları da mevcuttur.

Maslahatların zaruriyyat-haciyyat-tahsiniyyat şeklindeki üçlü tasnifi dikkate alındığında, mehrin hayatı kolaylaştıran maslahatlar (haciyyat) kategorisine dahil olduğu söylenebilir. Zira haciyyat derecesindeki maslahatlar, yokluklarında bireylerin sıkıntıya düşeceği unsurlardır. Şâri' tarafından muteber bir maslahat olarak kabul edilen mehir,¹⁷ kadının hayatını kolaylaştırıcı bir fonksiyon üstlenmekte, yokluğu halinde ise birtakım sıkıntılara yol açmaktadır.

Mehrin, evliliğin her aşamasında farklı işlevler üstlenmesi nedeniyle, sağladığı maslahatları daha kapsamlı değerlendirebilmek adına evlilik süreci, öncesi ve sonrası şeklinde ayrı ayrı ele alınacaktır.

1.1. Evliliğe Hazırlık Aşamasında Sağladığı Maslahatlar

Evliliğe hazırlık aşaması ile evlenme kararının alınmasından nikâh akdine kadar geçen süreyi, yani nişanlılık dönemi kastedilmektedir. Mehr, daha çok boşanma süreci ve sonrasında önemli bir fonksiyon üstlenmekle birlikte evlilik öncesinde de çeşitli maslahatlar barındırmaktadır.

Muhammed Şeyh, *el-Mehr fi'l-İslam beyne'l-mazî ve'l-hâzır* (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2000), 27-29; Şükrü Şirin, *İslam Aile Hukukunda Mehr* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1997), 21; Necla Yasdıman Demirdöven, *Kur'an-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları* (İzmir: Başak Matbaacılık, 2013), 77-78; Vehbe Zuhayli, *el-Fikhü'l-İslâmî ve edilletüh* (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1985), 7/253.

¹⁶ Ebû Hamîd Gazzâlî, *el-Müstasfâ*, thk. Muhammed Abdusselam Abdüşşâfi (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 174; İbrahim Kâfi Dönmez, "Maslahat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/79.

¹⁷ en-Nisâ 4/4

1.1.1. Erkeğe Evliliğin Yükümlülüklerini Hatırlatması

Ailenin istenen nitelikleri taşıması, bireylerin karşılıklı hak ve sorumluluklarına riayet etmesiyle mümkündür. Bunun için evlilik çağına gelen bireylerin belirli düzeyde sorumluluk bilinci geliştirmiş olması gerekir. Teorik olarak tarafların evliliğin gerektirdiği sorumlulukları yerine getireceği varsayılrsa da görevler fiilen icra edilmeye başlandığında çeşitli sıkıntılar ortaya çıkabilmektedir.

Nikâh akdi sırasında veya öncesinde gündeme getirilen mehir, damat adayına evliliğin sorumluluklarına dair uygulamalı bir hatırlatma işlevi görerek nikâhın önemine ve ciddi bir akit olduğuna dikkat çeker.¹⁸ Nitekim yapılan araştırmaların ortaya koyduğu şekilde, boşanmaların çoğunluğunun ilk beş yılda gerçekleşmesinin¹⁹ önemli sebeplerinden biri, tarafların “evlilik” bilincine sahip olmamaları ve bu kurumun ciddiyetini kavrayamamalarıdır.²⁰ Ailenin nafakasını teminle yükümlü olan erkek için mehir, bu kurumun ciddiyetini kavramaya yardımcı bir ön izleme işlevi görmektedir.²¹ Koca adayı, psikolojik olarak ailesi için harcama yapmaya kendini hazırlar.²² Bu hazırlık önemlidir; zira önceden hazır olunmayan fiillerin zorunlu hâle gelmesi öfkeye yol açabilirken, hazır olmak o fiili yaparken mutlu olmaya yardımcı olur.²³ Ömür boyu ailesinin geçimini sağlamakla yükümlü olan erkeğin bu sorumluluğa hazırlanması, istemeyerek değil mutlu bir şekilde yerine getirmesi veya henüz hazır olmadığını fark edip planlarını buna göre şekillendirmesi, aile huzuru açısından önemli bir etkidir.

1.1.2. Kadına Değer Vermenin Göstergesi Olması

Bu başlıkla sadece kocanın değil Allah’ın da kadına verdiği değer kastedilmektedir. Zira evliliğin menfaatleri ortak olmasına rağmen Allah erkeğin borçlu, kadının da alacaklı olmasına hükmetmiş, *drahoma*²⁴ ödenen diğer dinlerin aksine kadınları, talep eden değil, talep edilen konumda tutarak onurlandırmıştır. Bu durumda mehir, kadına doğrudan Allah’ın bir bağışı,²⁵ ona verilen değer bir göstergesidir. Mehrin, ödenmesi kesinleşinceye kadar Allah hakları kapsamında değerlendirilmesi de²⁶ bu anlayışın yansımasıdır.

Allah’ın kadına verdiği değer bir diğer tecellisi, mehir vermeyi emreden ayette görülmektedir. Ayet, mehri yalnızca vermeyi değil, *gönül hoşluğu ile, yürekte isteyerek, cömertçe, Allah’ın bir atıyyesi olarak, bir karşılık beklemezsizin, onu onurlandırarak vermeyi emretmektedir.*²⁷ “Kadınlara mehirlerini verin” ifadesiyle yetinilmeyip, seve seve verilmesi kaydının eklenmesi, sadece ödemenin yeterli olmadığını ifhâm etmektedir.

¹⁸ Hatice Boynukalın Şenkardeşler, *Serahsî’nin Aile Hukuku Hükümlerinin Gayelerine İlişkin Analizleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 59.

¹⁹ “Türkiye İstatistik Kurumu, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2017” (Erişim 27 Aralık 2018).

²⁰ Işık Keskin, *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar* (Niğde: Niğde Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 65.

²¹ “Meşrûiyetü’l-mehr fi’l-İslam ve hikmetüh”, *fatwa islam online* (27 Kasım 2013).

²² Halil İbrahim Acar, “Mehrin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 17 (2011), 370.

²³ Edward L. Thorndike, *The Original Nature Of Man* (New York: Teachers College-Colombia University, 1923), 123.

²⁴ *Drahoma*: Kadının evlilikle birlikte kocasına verdiği mal. (Ben-Zion Schereschewsky, “Dowry”, *Encyclopedia of Judaica*, ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum (Keter Publishing House, 2007), 5/768.)

²⁵ Fahreddin Râzî, *Mefâtihu’l-gayb* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l Arabiyye, 1420), 9/492.

²⁶ Ebû Bekr Muhammed Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru’l-Marife, 1993), 5/62; Abdullah b. Mahmud Mevsîlî, *el-İhtiyâr li ta’lîli’l-Muhtâr*, thk. Mahmud Ebû Dakika Şeyh (Beyrut: Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-Arabiyye, ts.), 3/101.

²⁷ Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 9/492; Muhammed Tahir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru’t-Tûnusiyye li’n-Neşr, 1984), 4/230.

Öyle anlaşıyor ki; erkek mehri gönülsüz şekilde, yalnızca borcunu ödemek niyetiyle verdiği ayetin emrine tam anlamıyla uymuş olmamaktadır.²⁸ Zira Kur'an'da tarif edildiği üzere, birbiriyle içli dışlı,²⁹ her biri diğerine örtü olan³⁰ karı koca arasındaki muamelelerin kerhen değil seve seve olması gerekir.³¹ Ayrıca, erkeğin mehri ödemesi, eşine verdiği değer göstergesi olmakla birlikte, bunu gönülden isteyerek yapması kadın nazarında en az mehrin kendisi kadar, belki daha kıymetlidir. Nitekim kadınların mehirlerini kocalarına bağışlayabilecekleri hükmünün, erkeğe mehri seve seve vermeyi emreden ayetin devamında yer alması, kocadaki gönüllülüğün kadındaki yansımaya dikkat çeker mahiyettedir.

Zifaf öncesinde, erkeğin iradesiyle gerçekleşen boşanmalarda kadına mehrin yarısının veya mut'anın verilmesi, Allah'ın bir ikramıdır. Zira kocanın bu aşamada boşaması kadının onurunu zedeleyebileceği gibi, iffeti konusunda töhmet altında kalmasına da yol açabilir. Allah, erkeğe yarım mehir ya da mut'a ödemesini emrederek, kadının suçsuzluğunun bir nevi ilan edilmesini ve muhtemel olumsuz düşüncelerin önlenmesini sağlamıştır.³² Mehirle ilgili detaylı düzenlemeler genellikle nasslar ışığında fukaha tarafından yapılmışsa da bu konunun bizzat ayetle sarıh bir şekilde hükme bağlanması dikkat çekicidir.

Mehir, erkeğin müstakbel veya nikâhlı eşine verdiği kıymetin, onunla hayatı paylaşma isteğinin göstergesidir. Evliliğin huzuru, devamı eşlerin karşılıklı sevgi, saygı ve anlayışlarıyla ve bunları imkân buldukça birbirlerine izhar etmeleriyle doğru orantılıdır. Tarafların durumlarına uygun olarak bunu yerine getirmeleri elzemdir. Eşlerin birbirine verdiği değer maddiyatla ölçülmekten müstağni olduğu aşıkardır. Ancak, evliliğin maddi sorumluluğunu üstlenen erkeğin, sevgisini izhar etme yollarından birinin de mali bir sorumluluk olan mehir olması doğaldır. Kaldı ki erkek bu durumda sevgisini sadece maddi yönden göstermiş olmaz. Zira insan fitratı mal sevgisine meyyaldır. Bu meyil, mehrin *gönül hoşluğu* ile verilmesini emreden ayetle birlikte düşünüldüğünde, insanın kendisi için kıymetli olan malını *seve seve* feda etmesi karşısındaki kişiyi ciddi manada önemseyişinin göstergesidir.³³ Ayrıca, mehir ödemekle yükümlü olan erkeğin bu borcunu yerine getirmesi, sorumluluk sahibi olduğuna işarettir. Yapılan araştırmalara göre kadınların belirttiği boşanma nedenleri arasında erkeğin sorumsuz ve ilgisiz davranmasının ilk sırada yer alması³⁴ bu hususun kadın nazarındaki kıymetinin önemli bir göstergesidir. Bu durum göz önüne alındığında erkeğin mehrini ödemekle verdiği "sorumluluk sahibi eş" izlenimi, kadın için mehirden daha kıymetlidir. Müstakbel eşinin sorumluluklarını yerine getiren, doğru sözlü, kendisine değer veren biri olduğunu hisseden kadın, psikolojik olarak evliliğe daha fazla hazırlanır ve kocasıyla bir hayatı paylaşmaya daha istekli olur.³⁵

²⁸ İbn Abdilberr Nemerî, *el-İstizkâr*, thk. Salim Muhammed Atâ - Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 5/408.

²⁹ en-Nisâ 4/20

³⁰ el-Bakara 2/187

³¹ Seyyid Kutub, *Fî zilâli'l-Kur'an* (Beyrut: Dâru's-Şurûk, 1412), 1/585.

³² "DarulKitap Ansiklopedisi" (Erişim 27 Aralık 2018).

³³ Şah Veliyyullah Dihlevî, *Hüccetullahi'l-bâliğa*, thk. es-Seyyid Sâbık (Beyrut: Dâru Cîl, 2005), 2/198.

³⁴ "Türkiye İstatistik Kurumu, Aile Yapısı Araştırması, 2016" (Erişim 27 Aralık 2018).

³⁵ Syed Sahid Ahammad, "A Critical Analysis of Dower (Mahr) in Islam", *IOSR Journal of Humanities and Social Science* 21/07 (2016), 90.

1.1.3. Kadının Mehri Evlilik Hazırlıklarında Kullanabilmesi

Evlilik teoride kadına maddi bir yükümlülük getirmemekle birlikte gerek kültürel yapının etkisi gerekse yuvasına katkı sağlama isteği onun da birtakım harcamalar yapmasına neden olmaktadır. Devletin çeyiz hesabı kapsamında para biriktiren gençlere katkı payı ödemesi³⁶ bu harcamaların toplum nezdinde önemsendiğini ve belirli bir maliyet gerektirdiğini göstermektedir. Gelin adayının maddi imkânlarının sınırlı olduğu durumlarda -toplumsal baskı unsuru da düşünüldüğünde- bu harcamalar bazı sıkıntılara yol açabilmektedir. Mehri akitten önce alan kadın, kimseye minnet duymadan kendi parasından ihtiyaçlarını karşılayabilir.

1.2. Mehrin Evlilik Süresince Sağladığı Maslahatlar

Mehir evliliğin sağlıklı bir şekilde yürütmesine katkı sağlayan maslahatlar da içerir. Bunlar arasında kadına psikolojik itminan ve ekonomik bağımsızlık sağlaması zikredilebilir.

1.2.1. Kadına Psikolojik İtminan Sağlaması

Mehrin kadına sağladığı maslahatların ekonomik boyutu yanında manevi boyutundan da söz edilebilir. Evlilik hayatı boyunca maddi ihtiyaçları eşi tarafından karşılandığından, mehre olan ihtiyacı nadiren zaruret seviyesine çıkmaktadır. Dolayısıyla evlilik esnasında mehri teslim almak kadına daha çok manevi tatmin sağlamaktadır.

Mehir kadının maddi ihtiyaç içinde olmasına bağlı bir ödeme değildir. Erkek fakir, kadın zengin olsa bile verilmesi zorunludur. Üstelik yapılan bir araştırmada kadınların gelir seviyeleri arttıkça mehri teslim alma oranlarının yükseldiği tespit edilmiştir.³⁷ Paraya ihtiyacı en az olan kadınların mehri teslim almada ilk sırada yer alması, mehrin yalnızca maddi bir fonksiyon taşımadığını, aynı zamanda kadına hak sahibi olma ve hakkını alma konusunda psikolojik bir itminan sağladığını da göstermektedir.

Ayrıca istediğinde özgürce kullanabileceği, tamamen kendisine ait bir para veya mülk sahibi olmak, özellikle başka geliri olmayan kadınlar için psikolojik bir rahatlık sağlar. Bu yönüyle mehrin psikolojik itminan sağlama fonksiyonu, kendine ait geliri olan-olmayan tüm kadınları kapsayan bir niteliğe sahiptir.

1.2.2. Kadına Ekonomik Bağımsızlık Sağlaması

Kadınların gelir düzeyleri arttıkça boşanma oranlarının yükselmesi³⁸ -yüzeysel bir bakışla- kadınların ekonomik bağımsızlıklarının evlilik için bir risk faktörü olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak kadının ekonomik özgürlüğünün evlilik içindeki ilişkiye olumlu etkileri de göz önünde bulundurulmalıdır. Ayette kadınların *sekinet* vesilesi olarak nitelendirilmeleri,³⁹ ailenin huzurunu sağlamadaki rollerinin öneminde işaret etmektedir. Kadının bunu sağlayabilmesi kendi iç huzurunun bulunmasına bağlıdır. Geliri olmayan kadın açısından mehir, ekonomik bağımsızlık sağlayarak evliliğini zorunluluk nedeniyle değil, bilinçli bir tercih olarak sürdürdüğünü fark etmesine katkıda bulunur. Bu durum, kadına psikolojik iyi oluş hali ve özgüven kazandırarak, onun *sekinet* vesilesi olma

³⁶ Hazine ve Maliye Bakanlığı (HMB), “Evlenecek Gençlerin Desteklenmesi Projesi” (Erişim 27 Eylül 2025).

³⁷ Okur Gümrükçüoğlu, “Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı”, 247-248..

³⁸ Ayça Öztekin - Burcu Süküti, “Türkiye’de Kadınların Sosyoekonomik Statülerinin Boşanma Oranlarına Etkilerinin Mekansal Analizi”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 1/84 (2023), 30.

³⁹ er-Rûm 30/21

yönünü güçlendirebilir. Aynı şekilde, eşinin ekonomik bağımsızlığına rağmen evliliği sürdürmesi, koca açısından da olumlu bir etki oluşturur. Kadının, maddi mecburiyet nedeniyle değil, isteyerek yanında olduğunu hissetmesi, kocanın sevgi ve saygısını artırabilir. Aksi takdirde, evliliğin zorunlu olarak devam ettiğinin düşünülmesi huzursuzluğa yol açabilir. Nitekim bireylerin başka seçenekleri olmadığı için bir arada bulunduklarını hissetmelerinin, şiddete yol açabilen unsurlar arasında yer aldığı belirtilmektedir.⁴⁰ Sadece geçimini sağlayamayacağı endişesiyle evliliğini sürdüren bir kadın açısından bu durum ne kadar zorlayıcıysa; kocasının, eşinin mecburiyetten kendisine katlandığını bilmesi de aynı derecede yıpratıcı olabilir. Bu veriler göz önüne alındığında mehrin; eşlerin, bilinçli bir tercihle bir arada olduklarını hissetmelerine katkı sağladığı ve evlilik üzerinde olumlu etkileri olduğu söylenebilir.

Boşanma nedenlerine dair yapılan araştırmalar, şiddet nedeniyle boşanan kadınlar arasında en yüksek oranı, çalışmayan ve düzenli geliri olmayan kimselerin oluşturduğunu göstermektedir.⁴¹ Bu durum bir yandan kadın için ekonomik bağımsızlığın önemini diğer yandan geliri olan kadınlara yönelik şiddet oranının daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum, kadına maddi güvence sağlama amacı güden mehrin önemini gözler önüne serer.

Düzenli geliri olmayan kadınların daha fazla şiddete maruz kalması, erkeklerin bu durumdaki eşlerine karşı daha fütursuz davrandıklarını düşündürmektedir. Zira bu kadınlar boşanma konusunda daha çekimser davranmakta, bazen -çaresizlikten dolayı- kocalarının kötü muamelesine katlanmaktadır. Her şeyi göze alıp boşanması halinde çeşitli maddi sıkıntılarla karşılaşabilmektedir. Benzeri vakalar arttıkça kadınların kendi ayakları üzerinde durma çabası da artmaktadır. Mehre gereken hassasiyetin gösterilmesi bu durumu dengeleyecek bir işlev görebilir. Zira kadınların ekonomik bağımsızlık çabalarındaki en önemli etkenlerden biri, boşandıklarında maddi güvencesiz kalma endişesidir. Mehrin yaygın şekilde ödenmesi ve kadının bu hakkını alabileceğinden emin olması, ekonomik özgürlük çabasını kısmen dengeleyebilir. Mehr genellikle hayat boyu refah yaşamayı sağlayacak bir meblağ olmadığından mecbur kalmadıkça boşanmaya teşvik etmesi de pek karşılaşılabilecek bir durum olmasa gerektir. Böyle olduğunda mehr yoluyla ekonomik bağımsızlığını elde etmesi kadın için boşanmayı artırıcı değil, kocanın eziyet etmesi durumunda kurtulmasını kolaylaştırıcı işlev görebilir.

1.3. Mehrin Boşanma Aşamasında Sağladığı Maslahatlar

Genel anlamıyla boşanma; eşler hayattayken evlilik birlikteliklerinin hukuken ve fiilen sona ermesidir.⁴² Boşanma aşaması ifadesiyle çiftin bu konuyu gündeme almaya başlamasıyla boşanmanın gerçekleşmesine kadar geçen zaman aralığı kastedilmektedir.

⁴⁰ George Ritzer, *Social Problems* (New York: Random House, 1990), 193. (Aktaran: Tülin Günşen İçli, “Aile İçi Şiddet: Ankara İstanbul ve İzmir Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi* 11/1-2 (1994), 12.)

⁴¹ Özgül Aktaş, *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 56-60.

⁴² Cihangir Doğan, “Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistikî Açısından Değerlendirilmesi”, *Sosyoloji Konferansları* 25 (2011), 59.

1.3.1. Boşanmadan Vazgeçirme Potansiyeli Olması

Evlilikler ömür boyu sürmesi niyetiyle kurulsa da bu kurumun olduğu her toplumda boşanmaların varlığı da yadsınamaz bir gerçektir.⁴³ Bazen evliliğin kendisinden beklenen maslahatları gerçekleştirememesi hatta taraflara zarar vermesi ihtimal dahilindedir. Ancak boşanmanın tüm sorunları çözeceğini düşünmek de yanlış bir yargıdır. Zira hem ayrılan eşleri hem çocukları hem de toplumu etkileyen psikolojik, sosyal, ekonomik birtakım olumsuz neticeler ortaya çıkar.⁴⁴ Bu nedenle gerek toplumlar gerek devletler boşanmayı azaltmak amacıyla birtakım tedbirler alır.⁴⁵

Hz. Peygamber'in talâkı en sevilmeyen helal olarak nitelendirmesinden⁴⁶ hareketle İslam hukukçuları, -tasvip edilmese de- boşanmanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir.⁴⁷ Ancak gerek ahlak gerek hukuk kitaplarında bu konu derinlemesine incelenmiş, boşanmanın asgari düzeyde tutulmasının yolları aranmıştır. Bir yandan boşanmaya sebep olan durumların ortaya çıkmaması için çalışılırken, diğer yandan evliliklerini bitirmeye karar vermiş çifti akl-ı selimle düşünmeye sevk eden, kararlarının doğruluğunu sorgulayıp vazgeçmelerini sağlayabilecek aşamalar konulmuştur. Bugün uzmanlar ve boşanmış bireylerin de aynı doğrultuda görüş beyan etmeleri⁴⁸ sistemin hala işlevselliğini koruduğunu göstermektedir. Mehir, İslam'ın boşamayı engellemeye yönelik tedbirleri arasında zikredilebilir. Zira yapılan bir araştırmada, eşinin kendisinden maddi beklentisi olduğunda tarafların boşanmaktan vazgeçebildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun erkeklerde daha fazla görülmesi⁴⁹ mehrin bu noktada işlevsel olabileceği kanaatini desteklemektedir.

Mehir, evlilik kurumunun sürekliliği için konulmuş bir sigorta mesabesindedir.⁵⁰ Evlilik süresince ve boşanma aşamalarında yer alan tedbirlere rağmen taraflar hala boşanmaktan vazgeçmemişse, son çare olarak mehir karşılıklarına çıkar. Mehir sadece koca için değil, muhâlea⁵¹ sistemi düşünüldüğünde kadın için de boşanmaya engel teşkil edebilir.

Çalışmalarda mehrin kocayı boşanmaktan vazgeçirme potansiyeline dair örnekler zikredilir. Mesela, Kuzey Afrika ve İran gibi bazı Müslüman ülkelerde kocanın boşama yetkisini kısıtlaması amacıyla mehir miktarının kasten yüksek tutulduğu belirtilir.⁵² Aynı şekilde Yahudi şeriatında da mehrin amaçlarından biri boşanmanın zorlaştırılmasıdır.⁵³

⁴³ Yücel Can - Nazlı Buket Aksu, "Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 15/58 (2016), 889.

⁴⁴ Keskin, *Boşanmanın Nedenleri ve Sonuçları*, 13.

⁴⁵ Can - Aksu, "Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın", 889; İlyas Sucu, *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği)* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 37.

⁴⁶ Ebû Dâvûd, "Talâk", 4 (H. No: 2177).

⁴⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/2; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğnî*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Türkî - Abdulfettah Muhammed Hulv (Riyad: Dâru'l-Âlemi'l-Kütüb, 1997), 10/323; "Talâk", *el-Mevsûatü'l-fikhiyyetü'l-Kuveytiyye* (Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâfi ve's-Suûni'l-İslâmiyye, 2000), 29/8-9.

⁴⁸ Mustafa Turğut (ed.), *Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması: TBNA 2014* (Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015), 117; Doğan, "Boşanma Sorunu", 68.

⁴⁹ Turğut, *TBNA 2014*, 100.

⁵⁰ Hadi Sağlam, "İslam Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası mıdır?", *Universal Journal of Theology* 1/1 (2016), 6.

⁵¹ Kadının bir bedel ödeyerek kocasını kendisini boşamaya ikna etmesi ile gerçekleşen boşanmadır. Fahrettin Atar, "Muhâlea", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/399.

⁵² Cin, "İslam Hukukunda Mehir", 225.

⁵³ Ben-Zion Schereschewsky, "Ketubbah", *Encyclopedia of Judaica*, ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum (U.S.A: Keter Publishing House, 2007), 12/93.

Meseleye İslam hukuku bağlamında bakıldığında ayrılmayı düşünen erkek, mehir devreye girdiğinde iki defa düşünmek zorunda kalır. Zira hem boşadığı eşine hem de -evlenmeyi düşünmesi durumunda- ikinci eşine mehir ödemek mecburiyeti doğar. Boşadığı eşiyile yeniden evlenmek istese bile -bâin talâkla boşamışsa- aynı kadına ikinci defa mehir vermesi gerekir.⁵⁴

Meseleye kadın açısından bakıldığında, özellikle miktarı yüksek tutulan mehir kadını muhâlea yoluyla ayrılmaktan vazgeçirebilir. Zira kadın ya elindeki parayı kocasına iade edecek veya yüklü miktardaki alacaktan vazgeçmek zorunda kalacaktır. Bu durum, özellikle ekonomik güvencesi olmayan kadınların ayrılık kararını tekrar gözden geçirmelerini sağlar. Zira zaten başlı başına ekonomik bir risk olan boşanmanın üzerine mehrini de kaybetmesi söz konusu olmaktadır.

Ayrıca, mehir, eşlerden birinin öfke veya sıkıntı anında, o anki duygusal dalgalanmanın etkisiyle aldığı boşanma kararından vazgeçmesine vesile olabilecek bir unsur olarak da değerlendirilebilir. Tavsif edilen durumdaki bir insanı sevgi, merhamet, vefa gibi duygusal; boşanmanın tasvip edilmemesi gibi dini ya da toplumsal caydırıcıların vazgeçirmesi mümkün olmayıp tamamen farklı karakterde bir caydırıcıya ihtiyaç duyulabilir. İşte bu noktada mehir devreye girer. Zira ekonomik kayıp vermenin bireyi vazgeçirme etkisine sahip olduğu⁵⁵ göz önüne alındığında, en azından kararın uygulamasını erteletebilir. Bu erteleme boşanma düşüncesini gözden geçirme imkânı verdiği gibi, sakinleşerek diğer caydırıcı etkenlerle ikna olabilecek bir halet-i ruhiyeye ulaşmayı sağlayabilir. Böylece akl-ı selimle düşünüldüğünde vazgeçilebilecek boşanmaların gerçekleşmesinin önüne geçer ve evliliğin devamı için ikinci bir şans anlamına gelir. Mehrin bu aşamadaki fonksiyonu bir tampon, bir sigorta işlevi görmesidir. Yoksa sırf para için insanların bir arada kalmasını sağlamak değildir. Zaten “mehir olmasa bir saat aynı çatı altında kalamayacak” iki insanın sırf bu sebepten ötürü ömür boyu bir arada kalması her ikisi için de yıpratıcı olup faydadan çok zarar getirebilir.

1.3.2. Boşanma Sürecinin Yıpratıcılığını Azaltması

Boşanma çoğunlukla iki taraf için de atlatılması zor bir süreçtir. İnsan fitratıyla uyumlu bir din olan İslam, bu zorlu sürecin oluşmaması için boşanmayı azaltmaya yönelik birtakım tedbirler almış, buna rağmen kararlarında ısrar eden bireyleri Allah’ın lütfundan zengin edeceğini bildirerek⁵⁶ ayrılmalarını meşru saymıştır.⁵⁷ Bu, bir noktadan sonra vazgeçirmeye çalışmak yerine durumu kabullenip en az zararla atlatma yollarının aranması gereğine işaret sayılabilir. Mehrin boşanma kararının kesin olmadığı aşamada vazgeçirme potansiyeline sahipken, geri dönüş imkânı kalmaması halinde ise süreci kolaylaştırma, yıpratıcılığını azaltma işlevi görür.

Bu başlık altında mehrin maslahatları, kendisiyle yakından ilişkili olan muhâlea bağlamında ele alınacaktır. Zira muhâleanın genellikle ödenmiş mehrin iadesi veya ödenmemiş mehrin zimmetten düşürülmesi üzerine yapıldığı söylenebilir. Nitekim hul’ bedelinin mehir miktarından fazla olmaması gerektiği yönündeki görüşler,⁵⁸ Hz.

⁵⁴ Kâsânî, *Bedâi’* 2003, 4: 403; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 8. Bs (İstanbul: İz Yayıncılık, 2013), 1: 365.

⁵⁵ Turgut, *TBNA 2014*, 100.

⁵⁶ en-Nisâ 4/128-130

⁵⁷ Atar, “Muhâlea”, 30/399.

⁵⁸ Atar, “Muhâlea”, 30/402.

Peygamber'in kocasından ayrılmak isteyen kadına mehir olarak aldığı bahçeyi geri vermesini teklif etmesi,⁵⁹ mehir ve muhâlea arasındaki irtibatı göstermektedir. Kadının muhâleanın maslahatlarından yararlanmasının çoğunlukla mehir vasıtasıyla mümkün olması nedeniyle, hul' yapmanın sağladığı menfaatler, mehirle ulaşılabilecek maslahatlar arasında zikredilebilir.

Haklı bir gerekçeye dayanan muhâlea kadını istemediği, kendisi için çekilmez hale gelen bir evliliği sürdürmekten kurtarıp kocasının hakkına riayet edememesi nedeniyle günaha girme ihtimalinden korur. Ayrıca geçimsizliğe sebep olduğu halde boşanmakta zorluk çıkaran muannid kocadan ayrılmak isteyen kadın için, küçümsenmeyecek bir avantaj sağlayabilir. Özellikle mehrin senet vb. şekillerde düzenlenerek garanti altına alınması halinde erkeğin ikna olma ihtimali artar. Bu durumda kocanın bedeli alması helal olmamakla birlikte kadın, evlilik bağından kurtulmak için başka çaresi kalmadığında bu yolu deneyebilir.⁶⁰

Muhâlea, ülkemizde uygulanan Medeni Kanun açısından da boşanmadaki hukuki sürecin kolaylaştırılmasında önemli rol üstlenir. Taraflardan biri boşanmak istemediğinde ya da diğerinden maddi talepte bulunduğu davanın karara bağlanması uzamakta, zaman zaman ailenin özeli açığa çıkmaktadır. Bu durum bir yandan mahkemelerin iş yükünün artmasına sebep olurken⁶¹ diğer yandan boşanma sürecini eş ve çocuklar açısından daha yıpratıcı hale getirmektedir. Anlaşmalı boşanma prosedürüyle benzerlik arz eden muhâleaya⁶² başvurulduğunda bahsi geçen sıkıntılar büyük ölçüde önlenir. Tarafların şartlar üzerinde anlaşmış olarak hâkim karşısına çıkması, davanın hızlı neticelenmesini sağlar. Aile mahreminin açığa çıkarılmasını önler.

Mehrin bu süreçte erkeğe yönelik maslahatları da söz konusudur. İlerleyen bölümlerde bahsedileceği üzere, kadın tarafından terkedilmeyi haklı kılacak hatası olmamasına rağmen yuvası yıkılan kocaya, bir de buna sebep olan kadına para vermek zor gelebilir. Muhâleayla önceden ödediği mehri geri alması veya zimmetindeki borçtan kurtulması erkek için de bir kolaylıktır.

1.4. Mehrin Evliliğin Bitmesinden Sonra Sağladığı Maslahatlar

Evliliğin bitmesine yol açan nedenler arasında en sık rastlananlar boşanma ve vefattır. Mehir her iki durumda da birtakım maslahatları içermektedir. Hatta İslam hukukuna göre kadının evlilik içinde harcama yapma zorunluluğu olmadığı düşünüldüğünde mehrin en büyük fonksiyonu evliliğin bitmesinden sonra icra edeceği söylenebilir. Nitekim yapılan bir araştırmada kadınların mehre dair nitelermelerinin “boşanma durumunda güvence olduğu” noktasında yoğunlaşması⁶³ bu kanaati desteklemektedir.

1.4.1. Gereksiz Boşanma Durumunda Telafi Niteliği Taşınması

Boşanmanın hem ayrılan çift hem çocuklar hem de toplumsal yapı üzerinde maddi ve manevi etkileri vardır. Kimi zaman bireylerin hayatlarını daha huzurlu ve sağlıklı sürdürmelerini sağlarken bazen taraflardan biri veya her ikisinin birtakım zararlara uğraması sonucunu da beraberinde getirir. Bunlar, çoğunlukla zamanlı ve sınırlı olurken

⁵⁹ Buhârî, “Talâk”, 12 (H. No: 5273); Nesâî, “Talâk”, 34 (H. No: 3463).

⁶⁰ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: DİB Yayınları, 2014), 1/336.

⁶¹ Turğut, *TBNA 2014*, 138,179.

⁶² Esra Pınar Yılmaz Bilgin, *Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016), 7.

⁶³ Budak - Arslantaş, “Kadınların Mehri Hakkına Bakış Açıkları”, 50.

bazen de ömür boyu süren derin izler bırakabilmektedir.⁶⁴ Yapılan araştırmaların, boşanmış bireylerde psikolojik sorunların diğer insanlardan 3-4 kat fazla olduğunu belirtmesi⁶⁵ bahsi geçen zararların somut örneği niteliğindedir.

Talâk yetkisine sahip olan erkek yetkisini kullanmak istediğinde, kadının mehri düşürecek bir kusuru olmadığı veya hibe etmediği durumda mehri vermek zorundadır. Yani kendisine verilen yetkiyi kullanabilmek için bir bedel ödemesi gerekir. Boşanmalarda kadının daha fazla zorlukla mücadele etmek zorunda kaldığını belirten araştırma bulgularıyla⁶⁶ birlikte düşünüldüğünde bu bedel, kocasının isteği nedeniyle evliliği biten kadın için bir tür manevi tazminat sayılabilir. Bilindiği üzere modern hukukta manevi tazminat, taraflar arasında anlaşmazlık ortaya çıktığında gündeme gelir. Ancak mehir miktarı böyle bir husumetten önce belirlendiğinden, kadının fazla miktarda mehir talebinin koca tarafından gönüllü olarak kabul edilme ihtimali daha yüksektir. Bu bağlamda mehrin, modern hukuk uyarınca boşanma sırasında alınan manevi tazminattan bir adım önde olduğu ifade edilmiştir.⁶⁷ Bunların yanında mehir, kadının boşanma sonrasında karşılaşılabileceği muhtemel güçlüklerle ekonomik sıkıntının da eklenmemesi için bir tedbir işlevi görebilir.

Kadın ayrılmak istediğinde, geçerli sebebi varsa hâkime başvurarak tefrik (hakim kararıyla boşanma) talep edebilir. Haklı bulunursa mehrini de alarak boşanır. Bu imkân varken muhâlea talep etmesi geçerli sebebinin olmadığına dair bir delil olarak algılanabilir. Bu durumda boşanmayı gerektirecek kusuru olmadığı halde, sırf kadının isteğinden ötürü yuvasının dağılması, erkeğin maruz kaldığı bir haksızlık olarak düşünülebilir. Bunun üzerine bir de mehir talep edilmesi makul olmasa gerektir. Boşanma talebinin daha çok kadınlardan geldiği olgusu⁶⁸ göz önüne alındığında muhâleanın, dolayısıyla mehrin önleyebileceği haksızlığın boyutları daha net anlaşılabilir.

Özetle ifade edilecek olursa; erkeğin mahkemece tefrike sebep görülebilecek kusuru bulunmadığı, kadının da mehrini düşürecek bir hatası olmadığı sürece karşı taraftan gelen boşanma isteği, talep sahibini bir bedel ödemek zorunda bırakır. Bu bedel boşanmayı isteyen birey için caydırıcılık niteliğinin yanında, eşinden gelen taleple evliliği sona erecek kadın veya erkek için bir nevi tazminat işlevi görebilir.

1.4.2. Kadına Ekonomik Güvence Olması

Boşanmanın hem eşler hem de çocuklar açısından bir birtakım zorluklar doğurduğu açıktır. Bununla birlikte bazı araştırmalar boşanmaya bağlı sorunlar yaşama oranının kadınlarda %47, erkeklerde %12,2 olduğunu göstermektedir.⁶⁹ Bir diğer araştırmaya göre boşanma kadının hayat standardında %27'lik bir düşüşe yol açarken erkekte %10'luk bir yükselişe neden olmaktadır.⁷⁰ Bu veriler, boşanmış kadının erkeğe oranla

⁶⁴ Mustafa Turğut (ed.), *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması 1996* (Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 2015), 180.

⁶⁵ Judith S Wallerstein - Joan B Kelly, "Children and Divorce: A Review", *Social Work* 24/6 (Kasım 1975), 469; Atalay Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk* (İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım, 1989), 108.

⁶⁶ Turğut, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları*, 186.

⁶⁷ Ayşegül Ata, "İslam Hukukuna Göre Boşanma Sonrası Nafaka ve Manevi Tazminat", *International Journal of Social and Humanities Sciences Research-Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi* 6/37 (2019), 1301.

⁶⁸ Turğut, *TBNA* 2014, 100.

⁶⁹ Can - Aksu, "Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın", 889,894; Turğut, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları*, 186.

⁷⁰ Marilyn Yalom, *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi*, çev. Zeynep Yelçe - Neşenur Domaniç (İstanbul: Çitlenbik Yayınları, 2002), 394.

çok daha fazla sorunla baş etmek zorunda kaldığını gösterir. Bu durumun sebepleri arasında kadınların duygusal bir yapıya sahip olmaları nedeniyle boşanma sürecini atlatırken erkeklerden fazla zorlanmaları, üzerlerindeki toplumsal baskının daha fazla olması ve ekonomik bağımsızlık oranının erkeklere göre düşük olması sayılabilir.⁷¹

Boşanmış bireylerin hangi konularda sıkıntı çektiği incelendiğinde, erkeklerin en çok çocuklara özlem, ev işleri ve ruhsal/duygusal bunalım gibi manevi konularda zorlandıkları tespit edilmiştir. Konuya kadınlar açısından bakıldığında ilk sırayı %88’lik bir oranla ekonomik sıkıntıların alması çalışmamız açısından dikkate değer bir bulgudur.⁷²

Evliliği sona eren ve geliri olmayan kadın, genellikle anne-babasının ya da erkek kardeşlerinin yanına sığınmaktadır. Zaten duygusal ve psikolojik açıdan yaşadığı zorlu sürece bir de aileye yük olma kaygısı eklenmekte, çocuklarının da yanında olması durumunda bu kaygı diğer sıkıntıların önüne geçebilmektedir. Bu durumdaki bir kadının “*Fazlasıyla stres var. Hani annenin eline bakmak, abinin eline bakmak ölüm gibi geliyor.*” şeklindeki ifadeleri⁷³ bahsi geçen durumu özetler niteliktedir. Bunun yanında toplumun “boşanmış kadın/dul kadın” algısı da bu süreçte kadının uğraşmak zorunda kaldığı bir diğer sorundur. Evliliği biten kadın, ekonomik sıkıntısı olmasa bile, hemcinsleri arasında bir tehdit olarak algılanırken, erkeklerin taciz davranışlarına daha fazla maruz kalabilmekte, paraya ihtiyacının olması halinde durumun vahameti artmaktadır. Yeniden evlenme ihtimali de evlenmemiş hemcinslerine göre daha düşük olmaktadır.⁷⁴ Buna bir de kendisini ve çocuklarını sığıntı olarak görüp bir işe girerek en kısa sürede hayatını düzene sokma kaygısı eklendiğinde, ciddi anlamda bir çıkmaza düşebilmektedir. Özellikle evlilik içinde ve öncesinde hiç çalışmamış ve/veya yaşı ilerlemiş kadınlar için sorun daha da büyümektedir. Çalışıyor olması kısmen durumu kolaylaştırır da, yeni bir hayata başlamanın getirdiği mali yükler çalışan kadını da zorlamaktadır. Ailenin destek vermediği, hatta sırt çevirdiği durumların da varlığı düşünüldüğünde⁷⁵ kadınların yaşadıkları sorunlar arasında ekonomik olanların ilk sırada gelme sebepleri daha iyi anlaşılabilir.

Bir anne olarak kadının maruz kaldığı bu sıkıntılar onun evlatlarıyla olan iletişimini, dolayısıyla çocukları da olumsuz etkileyebilir. Psikolojik sıkıntıda olan bir annenin bu durumu çocuklara yansır. Ekonomik zorluklar -babanın vefat ettiği veya ilgilenmediği durumlarda- çocukların ihtiyaçlarının yeterince karşılanamamasına yol açar. Bu da zaten aileleri parçalanmış olan çocukların var olan sorunlarına yenilerinin eklenmesi anlamına gelir.

Boşanan kadının mehri ve üç ay boyunca alacağı nafaka, onun bu süreçte yaşayacağı problemleri azaltmada önemli rol oynar. Zira nafaka, ekonomik kaygılarını bir nebze azaltarak yeni bir düzene alışması, ayrılığın ilk şokunu atlatması ve kendini toparlaması için imkân tanır. Kocasını vefat eden kadın nafaka alamayacağından, eğer sadra şifa sayılabilecek bir miras da kalmadıysa, mehri en önemli dayanağı haline gelir. Yeni

⁷¹ Can - Aksu, “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”, 894.

⁷² Aktaş, *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*, 72; Can - Aksu, “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”, 895; Turğut, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları*, 180.

⁷³ Turğut, *TBNA 2014*, 116.

⁷⁴ Turğut, *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları*, 181,190.

⁷⁵ Can - Aksu, “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”, 898-899.

bir hayat kurarken kullanacağı en önemli sermayelerinden biri olabilir. Yeni bir eve çıkma, iş kurma, yatırım yapma gibi farklı alanlarda değerlendirebilir. Ayrıca çaresiz olmadığını, elinde imkânı olduğunu bilmesi psikolojik olarak rahatlamasını, özgüven kazanmasını sağlar. Bu durum, yaşadığı zorlukları atlatmasında hızlandırıcı bir etki oluşturabilir. Çaresizlik düşüncesinden kaynaklanan psikolojik baskının ortadan kalkması, çocuklarıyla daha sağlıklı iletişim kurmasına yardımcı olabilir. Kimseye muhtaç olmadan onların ihtiyaçlarını karşılayabilir. Bu açılarından bakıldığında mehir kadının yanında çocuklara da birtakım maslahatlar sağlamaktadır.

Kadının mehir hakkını tanımayan TMK'nın boşanma sonrası yoksulluk nafakası verilmesini kabul etmesi ve bu nafakayı çoğunlukla erkeğin kadına ödüyor olması, kadının boşanma sonrası ekonomik desteğe ihtiyacının bir göstergesi olarak algılanabilir. Bu ihtiyaç mehir gibi dengeli ve sağlıklı yollarla giderilmediğinde süresiz nafaka gibi erkeği de mağdur eden⁷⁶ uygulamalar ortaya çıkabilmektedir.

Bu noktada bir hususun belirtilmesi gerekir. Evliliğin bitmesinden sonra mehir en önemli işlevi sorunların nispeten yoğun olduğu ilk dönemlerin daha rahat atlatılması, belki sonrası için yatırım yapılması şeklinde düşünülebilir. Zira genellikle ömür boyu geçimi sağlamaya yetecek bir meblağ söz konusu olmamaktadır. Yani mehir evliliği sona eren kadın için sıkıntıları bitiren sihirli bir çözüm değil, ihtiyat akçesi olarak görülebilir.

Sağladığı maslahatlar sıralanırken birçok aşama zikredilmekle birlikte, mehir bunların hepsinde birden kullanılması mümkün görünmemektedir. Nihayetinde mehir tükenmeyen bir para değildir. Bu çalışmada amaçlanan kadına seçeneklerini hatırlatmak, mehir hem eşler hem evlilik hayatı için önemini göstermek, Allah'ın bu emrindeki hikmetlerin anlaşılmasına ve uygulanmasının artmasına mütevazî bir katkı sunmaktır.

2. Mehrin Miktarına Bağlı Maslahatlar

Kur'an ve sünnette mehir miktarına dair vücûb bildiren bir belirleme bulunmamakta, ipucu veya tavsiye niteliğinde ifadeler yer almaktadır. Nitekim Hz. Peygamber dönemi uygulamalarına bakıldığında⁷⁷ çok düşük miktarların yanında astronomik sayılabilecek rakamların da mevcudiyeti, az veya çok olması hususunda bağlayıcı bir hüküm bulunmadığını gösterir. Bu durum, her iki seçeneğin de kendi çapında bireysel ve toplumsal maslahatlar içerdiğini ifhâm eder. Dolayısıyla mehir miktarına dair herkes için geçerli, sabit bir kriter koymak çok mümkün ve işlevsel değildir. Bu başlık altında miktarın az veya çok olması halinde sağlayabileceği maslahatlar ayrı ayrı incelenerek, okuyucunun miktar hususunda kendi şartlarına göre karar vermesi için veriler sunulacaktır.

2.1. Mehrin Az Olmasının Sağladığı Maslahatlar

Mehir miktarının düşük tutulmasında bireysel ve toplumsal birtakım maslahatlar mevcuttur. Konunun, miktarın yüksek olması halinde doğabilecek mepsedatlerle birlikte ele alınması, maslahatların daha bariz şekilde kendini göstermesini sağlayacaktır.

⁷⁶ Erkeğin mağduriyetinin boyutları için bkz. Alpaslan Alkış - Gülnihal Yılmaz, "Medeni Hukuktaki Boşanma Nafakasının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/2 (2023), 63-64.

⁷⁷ Hz. Peygamber dönemi mehir miktarları hakkında detaylı bilgi için bkz. Ayşe Betül Algül - Ömer Faruk Habergetiren, "Hz. Peygamber Dönemi Mehr Miktarları ve Günümüzdeki Karşılıkları", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2019), 209-232.

Kur'an-ı Kerim'de erkeğe mehir vermeyi emreden ayet⁷⁸ nasıl ödeneceğini de tarif etmiştir. Buna göre mehir dinin bir emri olarak, gönül hoşluğu ile seve seve ödenmelidir.⁷⁹ Miktarın düşük olması bu emre uymayı daha kolay hale getirir. Zira meblağ arttıkça ayetin istediği şekilde ödemek zorlaşır. Diğer yandan miktarın az tutulması durumunda Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olma imkânı söz konusudur. Zira bir rivayette Rasulullah şöyle buyurmuştur: *"Kadınların en bereketlisi mehir bakımından en kolay olanıdır"*⁸⁰

Kur'an ve sünnette evliliğe teşvik ve tavsiyeler bulunmaktadır.⁸¹ Mehir miktarının yüksek olması bir örf ve âdet haline geldiğinde imkânları sınırlı olanlar için evlenmek zorlaşır. Bu açıdan bakıldığında harama ulaşmanın oldukça kolay olduğu günümüzde, helal olanın zorlaştırılmaması gerekir.⁸²

Damat adayı yüksek mehir talep eden bir kadınla evlenmek istediğinde sırf onunla evlenebilmek için, ödeme niyeti olmadığı halde kabul etmiş gibi görünebilir. Bu durumda kadın mehrini alamadığı gibi erkek de borcunu ödememesinden ötürü günahkâr olur. Miktar az tutulduğunda bu tür sorunlarla karşılaşılma ihtimali daha azdır. Diğer yandan gücünün üstünde mehir talebiyle karşılaşan damat borç bularak bir şekilde mehri verse bile, borcunu öderken her zorlandığında kalbinde karısına karşı bir kızgınlık, öfke oluşması ihtimal dahilindedir. Nitekim Hz. Ömer mehrin yüksek olmamasını tavsiye ederken bu duruma dikkat çekerek şöyle demiştir: *"Bir adam karısına fazla mehir verir. Sonra bundan dolayı 'Senin yüzünden ağır yük altına girdim' diyecek kadar karısına düşmanlık hisseder."*⁸³ Ayrıca yeni evli çiftin yüklendiği ağır borç, evliliklerinde de sarsıntılara sebep olabilir. Boşanma sebepleri arasında ekonomik sıkıntıların ilk sıralarda yer alması⁸⁴ bu kanaati destekler niteliktedir. Boşanmaların büyük çoğunluğunun ilk beş yılda gerçekleştiği⁸⁵ tespitiyle birleştiğinde zaten birbirine alışmaya çalışan çiftin bir de borç nedeniyle ekonomik sıkıntı çekmeleri ayrılma riskini artırır.

Yüklü meblağda müeccel mehir tesmiye edilen evliliklerde, mehrin boşamaktan caydırıcı etkisi olmakla birlikte, koca her şeye rağmen boşanmak istediğinde miktarın yüksek olması sorunların büyümesine sebep olabilir. Zira boşanmak isteyen fakat mehri ödeyemeyen/ödemek istemeyen koca, bunun için helal olmayan çarelere başvurabilir, karısını muhâlea talep etmesi için sıkıntıya sokabilir.

Mehrin az olmasının sağlayabileceği maslahatlar bu şekilde sıralanabilir. Bu hususlar göz önüne alındığında yüklü meblağlarda mehir istemenin/almanın kadın için her zaman avantajlı olmadığı görülür. Miktarın yüksek olması kadının menfaatine hizmet ediyor gibi görünse de uygulamada tam tersi sonuçlara yol açması ihtimal dahilindedir.

⁷⁸ en-Nisâ 4/4

⁷⁹ Muhammed b. Ahmed Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Berdûnî - İbrahim Atfîş (Kâhire: Dâru'l-Mektebeti'l-Mısıriyye, 1964), 5/24.

⁸⁰ Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, 7: 384.

⁸¹ Bkz. en-Nûr 24/32; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kurân*, 5/24.

⁸² Seyf bin Râşid Câbirî, *Mehru'z-zevcât beyne's-şerfa ve'l-âdât* (Dubâi: Dâirati's-Şuûni'l-İslâmiyye ve'l-Ameli'l-Hayriyye, 2008), 91; Şeyh, *el-Mehr fi'l-İslam*, 233.

⁸³ Nesâî, "Nikah", 66 (H. No: 3349).

⁸⁴ Turğut, *TBNA 2014*, 75.

⁸⁵ "Türkiye İstatistik Kurumu, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2017".

2.2. Mehrin Fazla Olmasının Sağladığı Maslahatlar

Mehrin miktarı ile ilişkilendirilebilecek tek ayetin⁸⁶ yüklerle mehir vermekten bahsetmesi manidardır. Erkeklere hitap eden bu ayet adeta mehir hususunda cömertliğe teşvik etmektedir. Bu durumun mehrin yüksek olmasının maslahatlarına işaret ettiği söylenebilir.

Hız. Peygamber'den aktarılan mehrin düşük olmasına teşvik eden hadislerle dair yapılan bazı incelemelerde mezkûr rivayetlerin çelişkili olduğu, bu durumda düşük mehrin müstehab olması hükmünün de çelişkiye girdiği ifade edilmektedir.⁸⁷ Sahih oldukları kabul edilse dahi tavsiye niteliğinde olan bu rivayetler, yüklerle mehir vermekten bahseden ayetle birlikte düşünüldüğünde yüksek miktar belirlemek mekruh kapsamına bile alınamaz. Ancak mübah dairesinde değerlendirilebilir.⁸⁸ Sahabe arasında oldukça yüksek miktarlara dair rivayetlerin bulunması da⁸⁹ bu çıkarımı desteklemektedir.

Hız. Peygamber bazı sahabileri yüksek mehir belirlediği için kınamıştır. Örneğin; “İbn Ebî Hadred isimli bir sahabe Hız. Peygamber'e gelerek mehrini ödemesi konusunda yardım istemiş, mehrinin 200 dirhem olduğunu öğrenen Hız. Peygamber ‘Dirhemleri vadiden toplasanız herhalde daha fazla vermezsiniz!’ şeklinde cevap vermiştir.”⁹⁰ Rasulullah'ın kendi verdiği mehrin ortalama 400 dirhem oluşundan hareketle bu sitemin sadece miktar nedeniyle olmadığını, kişinin ödeme gücünün üstünde bir meblağ belirlenmesinden kaynaklandığını düşünmek makul görünmektedir.⁹¹ Dolayısıyla doğrudan salt mehir miktarının yüksekliğine dair bir kınama olmadığı söylenebilir.

Yukarıda belirtildiği üzere, mehrin en önemli amaçlarından birinin kadına güvence sağlamaktır.⁹² Dolayısıyla miktarı da bu amaca hizmet edecek düzeyde olmalıdır. Kadın boşama veya vefat nedeniyle yalnız kaldığında yardıma muhtaç olmamalıdır. Aksi takdirde ulaşılmak istenen gaye gerçekleştirilmemiş olur. Miktarı iyi ayarlanmış mehir hem kadın hem çocukları için geçici bir süre de olsa ekonomik bağımsızlık sağlar. Düşük bir meblağ belirlendiğinde vefat veya boşanma sorunlarına ek olarak ekonomik sıkıntı da eklenmiş olur.⁹³

Toplum nazarında mehrin saygınlığının koruması için miktarının düşük olmaması gerekir. Kendisinden beklenen maslahatları temin edemeyen mehrin, zamanla pratik hayatta önemini yitirerek sembolik/törensel bir söyleme dönüşmesi mümkündür.⁹⁴ Toplumumuzda mehir hususunda gereken hassasiyetin gösterilmemesinde bu durumun da etkisi mevcuttur.

⁸⁶ en-Nisâ, 4/20. “Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın...”

⁸⁷ Yasdınan Demirdöven, *Kadının Evlilikteki Hakları*, 100.

⁸⁸ Abdülkerim Zeydan, *el-Mufasssal fî ahkâmî'l-mer'e ve'l-beyti'l-müslim fî ş-şer'ati'l-İslâmiyye* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 7/73.

⁸⁹ Algül - Habergetiren, “Hız. Peygamber Dönemi Mehr Miktarları ve Günümüzdeki Karşılıkları”, 228-229.

⁹⁰ Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 24: 475.

⁹¹ Şeyh, *el-Mehr fî'l-İslam*, 234.

⁹² Aydın, “Mehir”, 28/390; Cin, “İslam Hukukunda Mehir”, 221-222,224,226.

⁹³ Raihanah Azahari - Hasbi Muh Ali, “Mahr as a Form of Economic Security: A Preliminary Study”, *Arab Law Quarterly* 29/3 (2005), 296-297; Quraishi-Landes, “A Meditation on Mahr”, 175-176.

⁹⁴ Benzer görüş için bkz. Tuba Sena Şatıroğlu, *Kadınla İlgili Bazı Görüşler ve Bu Görüşlerin Değerlendirilmesi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 100.

Miktarı yüksek tutulan mehir, ayrılık gündeme geldiğinde kadın için iki yönlü fayda sağlar. Bir yandan kocanın boşama hakkına karşı bir sigorta işlevi görür, kocanın keyfi boşamasının kısmen de olsa önüne geçilmiş olur. Diğer yandan mehrin yüksek olması muhâlea yapmak isteyen kadın için kocasını ikna etme noktasında avantaj sağlar. Zira erkeğin ödemekten kurtulacağı veya geri alacağı meblağın yüksekliği boşamaya ikna olma ihtimalini artırır. Yüklü bir mehir burada kadın için kocanın talâk yetkisine karşı denge unsuru işlevi görür.⁹⁵

Yapılan bir araştırmada kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe talep ettikleri mehir miktarının da arttığı tespit edilmiştir.⁹⁶ Eğitimle insanların bilinç düzeyinin arttığı müsellemidir. Bu durumda eğitilmiş kadınların daha yüksek meblağlar istemesi, mehir miktarının fazla tutulmasının daha bilinçli bir davranış olduğuna işaret olarak yorumlanabilir.

Kadının mehri hibe etme yetkisi olduğundan ilerleyen zamanlarda talep edilen yüksek meblağdan kısmen veya tamamen feragat etme imkânı mevcuttur. Dolayısıyla mehri fazla istemek -karşı taraf kabul ettiği sürece- bir sorun teşkil etmese gerekir. Miktarı düşük tutmak, evliliğe başlarken romantik ve sempatik görünse de evlilikle ilgili sorunlar baş gösterip ayrılık gündeme geldiğinde özellikle kadın için pişmanlığa sebep olabilir.⁹⁷

Sonuç olarak mehrin yüksek olması kendi çapında önemli maslahatlar barındırmaktadır. Tesmiye yapılırken bunların da göz önünde bulundurulması gerekir.

2.3. Mehir Miktarına Bağlı Maslahatların Genel Değerlendirmesi

Klasik dönem eserleri arasında mehir miktarının yüksek olmasını tavsiye eden bir çalışmaya rastlanamamıştır. Aksine üst sınır olmadığı açıklamalarının hemen peşinden miktarın az tutulmasını öven rivayetler ve bu doğrultuda tavsiyeler mevcuttur.⁹⁸ Buna karşın güncel çalışmalarda miktarın, imkânlar elverdiği oranda, fazla olması gerektiği görüşüne daha fazla rastlandığı söylenebilir.⁹⁹

Bu alandaki çalışmalara bakıldığında, araştırmacının içinde bulunduğu toplumun miktar konusundaki tutumlarının, onun tavsiyelerine etki ettiği dikkat çekmektedir. Yüksek miktarların yaygın olup evlenmenin zorlaştığı toplumlarda az miktarın faziletlerinden bahsedilirken, mehrin gereken ilgiyi görmediği toplumlarda da alınması ve imkân nispetinde miktarının yüksek tutulması tavsiyeleri göze çarpmaktadır.¹⁰⁰

Mehir miktarının azlığı da yüksekliği de kendi içinde birtakım maslahatlar barındırmakta, bu durum bir tarafın diğerine tercih edilmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca konu tartışılırken yüksek ve düşük kavramlarının bireylere göre değişiklik gösterebileceği gözden kaçırılmamalıdır. Bilindiği üzere, ekonomik imkânlar yanında

⁹⁵ Quraishi-Landes, “A Meditation on Mahr”, 173..

⁹⁶ Okur Gümrükçüoğlu, “Kadının Mehri Hakkında Toplumun Bakış Açısı”, 235-238.

⁹⁷ Pascale Fournier, “Flirting with God in Western Secular Courts: Mahr in the West”, *International Journal of Law, Policy and the Family* 24/1 (2010), 88-89; Quraishi-Landes, “A Meditation on Mahr”, 173.

⁹⁸ Örn: Ali b. Muhammed Mâverî, *el-Hâvi'l-kebîr fî fıkhi mezhebi'l-İmam eş-Şâfiî*, thk. Ali Muhammed Muavviz - Âdil Ahmed Abdülmevcud (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999), 9/400; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/101; Yahya b. Şeref Nevevî, *el-Mecmû* (Cidde: Mektebetü'l-İrşâd, ts.), 18/3.

⁹⁹ Quraishi-Landes, “A Meditation on Mahr”, 173; Yasdınan Demirdöven, *Kadının Evlilikteki Hakları*, 92-101.

¹⁰⁰ Örneğin bkz; Şeyh, *el-Mehr fî'l-İslâm*, 231-240; Quraishi-Landes, “A Meditation on Mahr”, 173; Yasdınan Demirdöven, *Kadının Evlilikteki Hakları*, 92-101.

zaman, mekân, sosyal statü gibi değişkenler de az ve fazla kavramlarının göreceliliğini etkilemektedir. Dolayısıyla mutlak bir sonuca ulaşp yüksek veya düşük olması yönünde tavsiyede bulunmak isabetli görünmemektedir. Bununla birlikte mehir miktarı belirlenirken göz önünde bulundurulabilecek kriterlerden bahsedilebilir.

Mehir miktarı genellikle evlenmeden önce veya akit esnasında tespit edilmektedir. Erkeğin ödeyemeyeceği miktarı mehir olarak kabul etmesi, kadının da sembolik rakamlar istemesi genellikle bu aşamada söz konusudur. İki taraf için de kendinden fedakârlık yapma gibi o esnada romantik görünen bu tutum, hayatın gerçekleri ile karşılaşıldığında ciddi pişmanlıklara yol açabilir. Ödeme zamanı geldiğinde, haddinden fazla mehri kabul eden erkeğin borcu ödeyememesi veya çok zorlanması mümkündür. Ödeme evlilik içerisinde olduğunda eşler arasında husumete sebebiyet verebilir. Ayrılıktan dolayı ödeniyorsa, iki taraf için de yeterince yıpratıcı olan boşanma sürecine yeni bir sorun eklenmiş olur. Bu noktada, Hz. Peygamber'in ödeyebileceğinden fazla mehir belirleyen sahabilere sitem ettiğinin¹⁰¹ hatırlanmasında fayda vardır. Konuya az mehir talep eden kadın açısından bakılacak olursa, evliliği bitip tek başına kaldığında, başka bir geliri de yoksa, ihtiyacını karşılayacak miktar belirlemediği için pişman olabilir. Bu nedenle mehir tesmiye edilirken mümkün olduğunca duygusallık bir kenara bırakılıp mantıklı ve gerçekçi davranmaya çalışılmalıdır.¹⁰²

Kadınlar mehir talep ederken karşı tarafın imkânlarını göz önünde bulundurmalıdırlar. Diğer şartlarda uyum sağlandığı halde damadın gücünün üstünde mehirde ısrar etmek, erkeğin ödeyemeyeceği miktarı kabul etmesine veya sırf bu nedenle evlilikten vazgeçilmesine yol açabilir. Hz. Peygamber'in eş seçiminde sıraladığı kriterler¹⁰³ göz önüne alındığında erkeğin gücü emsal mehri vermeye yetmese bile, sadece bu sebeple uygun bir adayın reddedilmesi makul görünmemektedir. Nitekim gerek İslam'a girmenin mehir sayıldığını haber veren,¹⁰⁴ gerekse demir yüzükle alakalı rivayette¹⁰⁵ emsal mehin gözetildiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Yine -çoğunluğa göre- mehir konuşulmasa hatta verilmeyeceği kararlaştırılsa bile nikahın geçerli olması, mehin öncelikli şart olmadığını göstermektedir. Bu durumda mehir, evliliğin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine dair birincil belirleyici de olmamalıdır.

Diğer yandan, imkânı olan damat adayından düşük bir meblağ istemek de mantıklı görünmemektedir. Mehirden beklenen maslahatlar, özellikle miktarı yüksek tutulduğunda daha fazla açığa çıkmaktadır. Bu nedenle karşı tarafın imkânı olduğu takdirde mehin yüksek tutulması tercihe şayan görünmektedir.

Alınan miktarın kadının kız kardeşi, kuzenleri gibi emsallerinin mehrini etkileyeceği bir gerçektir. Bu nedenle damat adayının imkânı olduğu müddetçe emsal mehri düşürmeyecek miktar belirlemek daha makul görünmektedir. Özellikle çalışan ya da yüksek mehre ihtiyacı olmayan kadınlar, sadece kendilerini göz önünde bulundurarak miktarı düşük tutmamalıdır. Sonrasında mehri kocalarına bağışlama imkânına sahip olmaları da dikkate alındığında, emsal mehri düşürmemeleri tavsiye edilebilir.

¹⁰¹ Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 24: 475.

¹⁰² Benzer görüş için bkz. Quraishi-Landes, "A Meditation on Mahr", 173.

¹⁰³ "Kadın, dört şey için nikah edilir; malı, soyu, güzelliği ve dini; sen dindâr olanını seç ki elin bereket bulsun." (Buhârî, "Nikah", 16 H. No: 5090).

¹⁰⁴ Nesâî, "Nikah", 63 (H. No: 3340).

¹⁰⁵ Buhârî, "Nikah", 51 (H. No: 5149); Müslim, "Nikah", 13 (H. No: 1425).

Toplumun örf ve adetleri, kadının emsalleri gibi faktörlerin miktar belirlemede etkisi olduğu bir gerçektir. Ancak bu durumun abartılarak miktarının bir gösterişe dönüştürülmesi, azlığının yerinme, çokluğunun övünme sebebi olması yanlıştır. Mehrin temel gayelerinden biri kadının maslahatını temindir. Miktarının azlığı kadın için bir zillete dönüştürülürse amaçlananın tam tersi bir durum ortaya çıkar. Ayrıca mehrin çokluğuyla övünmek, üstünlük taslamak, değerlilik kıstasının takva olduğunu belirten ayetin¹⁰⁶ emrine muhalefet etmek anlamına gelir. Bu, Allah'ın emrettiği mehir vasıtasıyla Allah'ın sevmediği yollara girmek gibi çelişik bir duruma yol açabilir.

Özetle ifade edilecek olursa mehir eş tercihinde birincil belirleyici olmamalı, imkân ve karşılıklı rıza olduğunda yüksek tutulmalı hatta ısrar edilmelidir. Aksi durumlarda sosyal, ekonomik ve bireysel şartlar göz önünde bulundurularak karşı tarafın imkânlarıyla orantılı olacak şekilde makul ve mantıklı davranılmalıdır.

Mehrin maslahatları başlığıyla doğrudan alakalı olmasa da uygulama noktasında işlerlik kazandıracak bir diğer nokta, mehrin mutlaka resmi geçerliliği olacak şekilde kayıt altına alınması hususudur. Zira TMK'da tanınmamasından ötürü hukuki yaptırımdan yoksun oluşu, mehrin uygulamadan bu denli çekilmesinin en önemli etkenlerinden biridir. Ancak TMK'nın uygulandığı ülkemizde mehir senedi/sözleşmesi düzenlendiği takdirde, bağışlama vaadi olarak kanun önünde geçerlilik kazanmaktadır.¹⁰⁷ Mehrin kadının hakkı olduğu hususunda yeterli bilincin oluşmaması, nikâh akdi sırasında mehrin yazılı olarak kayıt altına alınmasını talep etme hususunda kadının tereddüt yaşamasına sebep olabilmektedir. Ancak, olası bir boşanma durumunda bu kaydın eksikliği nedeniyle mağduriyet yaşayan ve sonradan pişmanlık duyan bireylerin varlığı¹⁰⁸ göz önünde bulundurulduğunda, başlangıçtaki tereddütleri aşarak mehrin yazılı şekilde belirlenmesi ve kayıt altına alınması daha isabetli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Mehre günümüzde gereken hassasiyet gösterilmemektedir. Bunda mehir konusunda bilgi ve bilinç eksikliğinin önemli payı vardır. Mehrin sağladığı maslahatlar fark edildiğinde uygulamaya yönelik motivasyonun artması, dolayısıyla mehrin işlerlik oranını yükselmesi beklenir. Mehir, İslam hukuk sistem bütünlüğü içinde, kadına erkekten daha az miras verilmesi noktasında kadın lehine dengeleyici bir fonksiyon icra eder. Mehre gereken önemin verilmemesi, süresiz nafaka gibi sağlıksız uygulamalara da zemin hazırlar.

Evliliğe hazırlık aşamasında kocaya evliliğin ekonomik sorumluluklarını hatırlatarak psikolojik anlamda hazırlanmasını sağlar. Kadında müstakbel eşinin sorumluluklarını yerine getirmesi noktasında ön izleme imkânı verir. Ayrıca eş adayının gönül hoşluğu ile bir şeyleri feda edebilecek kadar değer verdiğini hissettirir. Böylece onunla yeni bir hayatı paylaşmaya daha istekli olmasını sağlar. Bunun yanında mehrini

¹⁰⁶ el-Hucurât 49/13

¹⁰⁷ Kılınç - Kılınç, "Pozitif Hukuk Açısından Mehir", 109; Ahmet Türkmen, "Yargıtay'ın Bağışlama Yaklaşımı Çerçevesinde Mehir ve Mehrin Geri Alınması", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 22/2 (2020), 551-552.

¹⁰⁸ Budak - Arslantaş, "Kadınların Mehir Hakkına Bakış Açıkları", 62.

alan kadının gerektiğinde evlilik öncesi hazırlıklarda kullanabileceği parası olması, ihtiyaç anında küçümsenmeyecek bir faydadır.

Mehir, maddi anlamda ihtiyacı olan kadınların zorluk çekmelerini önleyebildiği gibi, ihtiyacı olmayanlar için de psikolojik itminan vesilesi olabilir. Mehrin, anlık duygusal tepkilerle verilen boşanma kararını erteletme/engelleme işlevi de söz konusudur. Buna rağmen, keyfi olarak ayrılmayı seçen taraf için bir ceza, terkedilen taraf için bir nevi tazminat sayılır. Evliliğin bitmesinden sonra yeni bir hayata başlayan kadın için mehir, bu zorlu süreci daha kolay atlatması, kendisi ve çocuklarının mağduriyet yaşamaması için acil durum sigortası işlevi görebilir.

Mehir miktarına dair sabit-genel geçer kurallar koymak işlevsel değildir. Zira miktarın düşük tutulmasının da yüksel olmasının da kendi içinde maslahatları vardır. Eşlerin içinde bulundukları durumun dikkate alınması bu noktada kritik öneme sahiptir. Erkeğin ekonomik imkân olması halinde, yüksek mehir talep etmek, aksi durumda miktar konusunda ısrarcı olmamak makul görünmektedir.

Günümüzde mehir mutlaka kanun önünde geçerli olacak şekilde yazılı olarak kayıt altına alınmalıdır. Bu durum ödenme oranını yükselteceğinden mehrin toplumda işlerliği ve yaygınlığının artmasına katkı sağlayacaktır. Hukuki yaptırımdan yoksun olduğu durumda kocanın vicdanına kaldığından ödenme oranlarının ciddi anlamda düştüğü görülmektedir.

Kaynakça / References

- Acar, Halil İbrahim. “Mehrin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 17 (2011), 367-388.
- Ahammad, Syed Sahid. “A Critical Analysis of Dower (Mahr) in Islam”. *IOSR Journal of Humanities and Social Science* 21/07 (2016), 86-91.
- Akgündüz, Ahmet. “Başlık”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/131-133. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Aktaş, Özgül. *Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Algül, Ayşe Betül. “Semavî Dinlerde Mehir”. *I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*. ed. Mustafa Yiğitoğlu. 114-124. Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Algül, Ayşe Betül - Habergetiren, Ömer Faruk. “Hz. Peygamber Dönemi Mehir Miktarları ve Günümüzdeki Karşılıkları”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2019), 209-232.
- Alkış, Alpaslan - Yılmaz, Gülnihal. “Medeni Hukuktaki Boşanma Nafakasının İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/2 (2023), 51-72.
- Ata, Ayşegül. “İslam Hukukuna Göre Boşanma Sonrası Nafaka ve Manevi Tazminat”. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research-Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi* 6/37 (2019), 1292-1307.
- Atar, Fahrettin. “Muhâlea”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30/399-402. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Aydın, Mehmet Âkif. “Mehir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/389-391. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Azahari, Raihanah - Ali, Hasbi Muh. “Mahr as a Form of Economic Security: A Preliminary Study”. *Arab Law Quarterly* 29/3 (2005), 296-305.
- Boynukalın Şenkardeşler, Hatice. *Serahsî'nin Aile Hukuku Hükümlerinin Gayelerine İlişkin Analizleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Budak, Hatice - Arslantaş, Seda Nur. “Kadınların İslam Aile Hukukunda Mehir Hakkına Bakış Açılı ve Tecrübeleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 29 (2022), 36-68.
- Câbirî, Seyf bin Râşid. *Mehru'z-zevcât beyne's-şerîa ve'l-âdât*. Dubâi: Dâirati's-Şuûni'l-İslâmiyye ve'l-Ameli'l-Hayriyye, 2008.
- Can, Yücel - Aksu, Nazlı Buket. “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 15/58 (2016), 888-902.
- Cin, Halil. “İslam Hukukunda Mehir”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29/1-2 (1972), 199-254.

Cin, Halil. *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974.

Çakırca, Seda İrem. “Mehir Sözleşmesinin Hukuki Niteliği”. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9/121-122 (2014), 89-116.

Dihlevî, Şah Veliyyullah. *Hüccetullahi’l-bâliğa*. thk. es-Seyyid Sâbık. 2 Cilt. Beyrut: Dâru Cîl, 2005.

Doğan, Cihangir. “Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistiki Açidan Değerlendirilmesi”. *Sosyoloji Konferansları* 25 (2011), 59-69.

Dönmez, İbrahim Kâfi. “Maslahat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/79-94. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Fournier, Pascale. “Flirting with God in Western Secular Courts: Mahr in the West”. *International Journal of Law, Policy and the Family* 24/1 (2010), 67-94.

Gazzâlî, Ebû Hamîd. *el-Müstasfâ*. thk. Muhammed Abdusselam Abdüşşâfi. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1993.

(HMB), Hazine ve Maliye Bakanlığı. “Evlenecek Gençlerin Desteklenmesi Projesi”. Erişim 27 Eylül 2025. <https://ailegenclikfonu.hmb.gov.tr/evlenecek-genclerin-desteklenmesi-projesi>

İbn Âşûr, Muhammed Tahir. *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*. Tunus: ed-Dâru’t-Tûnusiyye li’n-Neşr, 1984.

İbn Hanbel, Ahmed. *el-Müsned*. thk. Şuayb Arnaût - Adil Mürşid. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2001.

İbn Kudâme, Muvaffakuddin. *el-Muğnî*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Türkî - Abdulfettah Muhammed Hulv. Riyad: Dâru’l-Âlemi’l-Kütüb, 3. Basım, 1997.

İçli, Tülin Günşen. “Aile İçi Şiddet: Ankara İstanbul ve İzmir Örneği”. *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi* 11/1-2 (1994), 7-20.

Karaman, Hayreddin vd. *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: DİB Yayınları, 2014.

Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.

Kariev, Aitmat. “Kırgız Örf-Âdetindeki Kalın Uygulamasının İslam Hukuku Açısından Analizi (18-19. yy)”. *Dergiabant* 9/2 (2021), 748-765.

Kâsânî, Ebû Bekir b. Ahmed. *Bedâiü’s-sanâi fî tertîbi’s-şerâi*. thk. Ali Muhammed Muavviz - Âdil Ahmed Abdülmevcud. Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2003.

Keskin, Işık. *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar*. Niğde: Niğde Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Kılınç, Ayşe Nur - Kılınç, Ahmet. “Mehrin Türk Pozitif Hukuku Açısından Yeniden Değerlendirilmesi Gerekliliği”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/1 (2019), 103-118.

Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân*. thk. Ahmed Berdûnî - İbrahim Atfîş. Kâhire: Dâru’l-Mektebeti’l-Mısriyye, 1964.

- Kutub, Seyyid. *Fî zilâli'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru's-Şurûk, 1412.
- Mâverdî, Ali b. Muhammed. *el-Hâvi'l-kebîr fî fikhı mezhebi'l-İmam eş-Şâfiî*. thk. Ali Muhammed Muavviz - Âdil Ahmed Abdülmevcud. 19 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Mevsîlî, Abdullah b. Mahmud. *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*. thk. Mahmud Ebû Dakîka Şeyh. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts.
- Nemerî, İbn Abdilberr. *el-İstizkâr*. thk. Salim Muhammed Atâ - Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- Nevevî, Yahya b. Şeref. *el-Mecmû*. Cidde: Mektebetü'l-İrşâd, ts.
- Okur Gümrükçüoğlu, Saliha. "İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/4 (2003), 223-256.
- Öztekin, Ayça - Süküti, Burcu. "Türkiye'de Kadınların Sosyoekonomik Statülerinin Boşanma Oranlarına Etkilerinin Mekansal Analizi". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 1/84 (2023), 27-41.
- Quraishi-Landes, Asifa. "A Meditation on Mahr, Modernity and Muslim Marriage Contract Law". *Feminism, Law and Religion*. ed. Marie Failing vd. 173-195. U.S.A: Ashgate Publishing, 2013.
- Râzî, Fahreddin. *Mefâtihu'l-gayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l Arabiyye, 1420.
- Ritzer, George. *Social Problems*. New York: Random House, 1990.
- Sağlam, Hadi. "İslam Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası Mıdır?" *Universal Journal of Theology* 1/1 (2016), 1-19.
- Schereschewsky, Ben-Zion. "Dowry". *Encyclopedia of Judaica*. ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum. 5/768-772. Keter Publishing House, 2007.
- Schereschewsky, Ben-Zion. "Ketubbah". *Encyclopedia of Judaica*. ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum. 12/93-98. U.S.A: Keter Publishing House, 2007.
- Serahsî, Ebû Bekr Muhammed. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1993.
- Sucu, İlyas. *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Şahin, Mehmet. *Rasulullah Döneminde Mehir*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Şatıroğlu, Tuba Sena. *Kadınla İlgili Bazı Görüşler ve Bu Görüşlerin Değerlendirilmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Şeyh, Mahmud Muhammed. *el-Mehr fî'l-İslam beyne'l-mazî ve'l-hâzır*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2000.
- Şirin, Şükrü. *İslam Aile Hukukunda Mehir*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Thorndike, Edward L. *The Original Nature Of Man*. New York: Teachers College-Colombia University, 1923.

Turğut, Mustafa (ed.). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması 1996*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 2015.

Turğut, Mustafa (ed.). *Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması: TBNA 2014*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015.

Türkdoğan, Orhan. “Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması”. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bidirileri*. 4/315-362. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1976.

Türkmen, Ahmet. “Yargıtay’ın Bağışlama Yaklaşımı Çerçevesinde Mehir ve Mehri Geri Alınması”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 22/2 (2020), 541-576.

Wallerstein, Judith S - Kelly, Joan B. “Children and Divorce: A Review”. *Social Work* 24/6 (Kasım 1975), 468-475.

Wufuer, Mairihaba. “On Uighur Wedding Traditions and Change Uygur Düğün Gelenekleri ve Değişimi Üzerine”. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)* 5/9 (2019), 169-191.

Yalom, Marilyn. *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi*. çev. Zeynep Yelçe - Neşenur Domaniç. İstanbul: Çitlenbik Yayınları, 2002.

Yargı, Mehmet Ali. “Günümüzdeki Mehir Uygulamaları ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006), 259-269.

Yasdıman Demirdöven, Necla. *Kur’an-Sünnet-Fıkıh Bağlamında Kadının Evlilikteki Hakları*. İzmir: Başak Matbaacılık, 2013.

Yılmaz Bilgin, Esra Pınar. *Türk Hukukunda Anlaşılabilir Boşanma*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016.

Yörükoğlu, Atalay. *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım, 1989.

Zeydan, Abdülkerim. *el-Mufasssal fî ahkâmî'l-mer'e ve'l-beyti'l-müslim fî ş-şer'iatî'l-İslâmiyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.

Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*. Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1985.

“DarulKitap Ansiklopedisi”. Erişim 27 Aralık 2018. <http://darulkitap.kuranikerimde.com/>

Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi - Yeni Yaşam Yayınları, 2002.

“Mehir”. *el-Mevsûatü'l-fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye*. 39/151-209. Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâfi ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 2000.

Fatwa islam online. “Meşrûiyyetü'l-mehr fi'l-İslam ve hikmetüh”. 27 Kasım 2013. Erişim 27 Aralık 2018. <https://fatwa.islamonline.net/212>

“Talâk”. *el-Mevsûatü'l-fıkhiyyetü'l-Kuveytiyye*. 29/5-76. Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâfi ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 2000.

“Türkiye İstatistik Kurumu, Aile Yapısı Araştırması, 2016”. Erişim 27 Aralık 2018.
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869>

“Türkiye İstatistik Kurumu, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2017”. Erişim 27 Aralık 2018. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27593>